

tézetek, betegellátás, hírközlés, szállítás, biztosító társaságok, egyetemek, mikrokiadványok előállítás stb.

A legtöbb helyen a COM gondolata akkor merül fel, amikor a hagyományos outputtal már igen költségessé válik a nagy mennyiségű adat kezelése.

A COM rendszer *bevezetésének előnye*: költségcsökkenés, csökken az output elkészítéséhez szükséges gépidő, az információ könnyen hozzáférhető, a tárolás és terjesztés is könnyebb. *Hátránya* viszont az, hogy a mikroformátum nem olvasható készülék nélkül, nem lehet ráírni és a legtöbben nem ismerik használatát.

A COM rendszer akkor gazdaságos, ha az output meghaladja a havi kb. 100 ezer sornyomtató oldalnyi szintet. Ebben az esetben *költségcsökkenés* több területen jelentkezik:

a becslések szerint a termelési költségek a papír output esetén fellépő költségek mintegy egyharmadát, egynegyedét teszik ki;

a mikrofilm tárolásához csupán a papír által elfoglalt hely 5%-a szükséges;

a másolás költsége különböző lehet (függ az alkalmazott rendszertől), de minden esetben kevesebb, mint a hagyományos output esetében;

a mikroformátum terjesztése olcsóbb, ui. öt mikrofilmlapon kb. 1350 oldalnyi információt lehet elhelyezni, és ez egy szabvány méretű postai borítékban elküldhető a címzetthez.

A COM azonban nem minden esetben szorítja ki a hagyományos outputot. Igen gazdaságos lehet például egy on-line terminállal ellátott miniszámítógép kombinálása mikrofilmlapos adattárral, de más esetekben, elsősorban a naprakész információk tárolására, továbbra is alkalmazni kell a hagyományos módszereket is.

Szabványosítani kell a COM formátumát, kódolását és a film minőségét, hogy a felhasználónak nagyobb választéka legyen az eszközök vásárlásakor. Mind a hardware, mind a software területén további fejlesztésre van szükség. A jövőben a COM elterjedését továbbra is elsősorban *gazdasági megfontolások* siettetik majd, de ezek a rendszerek új lehetőségeket is teremtenek az alkalmazó szervezet számára.

/AUERBACH, I. L.: Strategies for the management of computer outputs = The Journal of Micrographics, 10. köt. 3. sz. 1977. p. 127-130./

(Valkó Péter)

COM—katalógusok néhány problémája

A birminghami *Aston Egyetem Könyvtára* 1976. májusában áttért tekeresfilmes COM-katalógus használatára. Ebben az időben az 1972 óta beszerzett, ill. rekatalógizált monográfiákról 30 ezernél több MARC-rekord állt már rendelkezésre. Néhány próbafuttatás és az adattár kismértékű módosítása után augusztusban elkészült az első mikrofilmes katalógus.

A döntés háttere

1976 májusában a könyvtár katalógusa három részre bontva (szerzői, cím és szakkatalógus) nyolc szekrényben kapott helyet. A számítógéppel készült katalóguscédulák mellett a *katalógus fenntartási költsége évente mintegy 2500 fontot tett ki.* Egyre gyakoribbá váltak a katalógus előtti sorbanállások. A katalógus gondozása és építése egy teljes munkaerőt igényelt. A döntés legjelentősebb indítéka azonban az a tudat volt, hogy *a helyzet a jövőben csak rosszabbodhat.*

Néhány évvel korábban már kialakult a COM-katalógusra való áttérést kezdeményező elképzelés, számíttarra, hogy az állomány jelentős része gépi rekord formájában is rendelkezésre fog állni. A mikrofilmolvasó berendezéseket ennek alapján már 1975-ben beszerezték.

A COM-rendszerre való áttérést követően 7 szerző- és cím szerinti és 7 szakkatalógus készült megfelelő használati utasításokkal felszerelve. Minden katalógusállomáson két olvasóberendezés, továbbá a feldolgozó osztályon egy manuális és egy gépi vezérlésű olvasóberendezés került elhelyezésre.

1977 májusában *a szerző és cím szerinti katalógus egy példánya 6, a szakkatalógus 3 VSMF-filmkazettán fért el.* A cédulakatalógus továbbépítését megszüntették és használatát fokozatosan leépítették. Az eddigi tapasztalatok szerint a katalógusrendszer ma még fennálló kettőssége nem okozott zavarokat.

Berendezések és filmek

Mind az olvasók, mind a katalogizálók Microscot Planet típusú, manuális filmtovábbítású olvasóberendezéseket használnak, ezen kívül van egy Microscot Mercury típusú automatikus filmtovábbítású berendezés is. A Planet-gépek VSMF-kazettákat, a Mercury Caps-kazettákat használnak.

További célokra alkalmaznak még két CIL 600 típusú olvasóberendezést is. A mikrofilmolvasó berendezések száma összesen 19. A közönségszolgálatban az olvasóberendezések egyelőre csalódást okoztak, s nem kielégítő a mikrofilmkatalógus reprodukciós minősége sem.

A felmerült problémák tisztázására 1977 januárjában *értekezletre hívták össze* a hasonló kísérleti rendszereket

működtető könyvtárak, valamint a mikrofilmtechnikai, ill. COM-berendezéseket előállító cégek képviselőit.

A berendezések tartóssága

A könyvtárakban az olvasóberendezések jelentősebb igénybevételnek vannak kitéve, mint a bankokban, irodákban.

Sok könyvtár állapította meg, hogy a fényforrásként szolgáló izzók élettartama alacsony, s mind a szellőző, mind a képet élesre állító szerkezetek hamar elromlanak. Problémákat okozott a szellőző szerkezet rossz elhelyezése, a készülékek használatát segítő magyarázó feliratok hiánya, a külső lakkebevonat lepattogzása stb.

A gyártó cégek képviselői kifejtették, hogy a *könyvtári piac rendkívül kicsi*, ezért a könyvtári használók igényeit az olvasóberendezések kialakításakor csak kevés figyelembe venni. Csupán hosszabb élettartamú izzók forgalmazására tettek ígéretet. Az is világossá vált, hogy sem a COM, sem az olvasóberendezéseket gyártó cégek nem foglalkoznak a tekercsfilm használatával, *fejlesztési tevékenységük elsősorban mikrofilmlapra irányul*. Az egyik érdekelt cég képviselője úgy vélte, hogy ma már csak a könyvtárak alkalmaznak tekercsfilmet, forgalmuk 95%-át filmlappal működő berendezések teszik ki.

Ebből következően felmerült a mikrofilmlapos katalógus kifejlesztésére irányuló kísérletek szükségessége. Jelenleg már rendelkezésre állnak ilyen katalógusok is (néhány az olvasók, néhány a könyvtár munkatársai számára).

A kazetták tárolási lehetőségei

Súlyos kifogásként hangzott el a megbeszélésen, hogy a gyártó cégek úgy fejlesztik ki az olvasóberendezéseket, hogy nem veszik figyelembe a teljes rendszert. Így pl. a

CIL olvasóberendezésekhez nem lehet megfelelően csatlakoztatni a kazetta-tartókat. A kazetta-tartó ugyan ráragasztható a berendezés oldalára, de a kazetta a súlya miatt így sokszor leválik.

A Planet olvasóknál tíz kazetta elhelyezésére van lehetőség, de ez is oly módon, hogy a berendezés előtt ülő nem látja a kazetták feliratait. Leginkább a Microscot szabadon elhelyezhető, 14 kazetta tárolására alkalmas tartója vált be, amely az olvasóberendezés tetejére erősíthető.

Kazetták

Több könyvtárban tapasztaltak problémákat a kazettákkal kapcsolatban is, pl. gyors tekerceslésnél a film megcsúszik és hamar kopik. A konstrukció javítás azonban jelentősen növelné a kazetták árát.

A COM-ügynökség szerint egy kazettában 100 láb (30,48 m) hosszúságú film (1800 kép) helyezhető el. A kazetta gyártója ugyanakkor úgy vélte, hogy csak 50 láb hosszú film alkalmazható. Kétségtelen, hogy kevesebb film esetén a tekerceslési problémák egy része megszűnne.

Nehézségek merültek fel a kazetták feliratozását illetően is (munkaerőhiány).

Film-minőség

A COM-ügynökségek folyamatos ellenőrzése ellenére is több könyvtár emelt a film minőségére vonatkozó kifogást (kettős kép, képkimaradás, torzulás, fakultás stb.). Nagyon költséges valamennyi kazettás filmet a könyvtárban is ellenőrizni, ugyanakkor mégis szükségesnek tűnik.

/HADLOW, J. F.: Some problems with COM catalogues = Microdoc, 16. köt. 3. sz. 1977. p. 75–82./

(Sárdy Péter)

GÉPI FORDÍTÁS

Ténylegesen működő gépi fordítási rendszerek kialakítása

A fordítási folyamat automatizálásának problémája nem hogy vesztett volna fontosságából, hanem ellenkezőleg: a lefordítandó információáradat világszerte tapasztalható növekedése miatt különösen aktuális.

Így például a Szovjetunióban a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Tudományos és Műszaki Állami Bizottságnak és a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának felügyelete alatt működő *Tudományos-műszaki For-*

ditások Össz-szövetségi Központjának (Vszeszozjuznij Centr perevodov naucsno-tehniczeszkoj literaturü i dokumentacii, VCPNTLD) adatai szerint csak a saját fordításuk volumene néhány év alatt a tízszeresére nőtt, és 1976-ban mintegy 40 ezer szerzői ívnyi fordítás készült. A fordítási megrendelések száma azonban a központ lehetőségeit is meghaladja, és az igények még tovább fokozódnak.

A gépi fordítás szovjetunióbeli helyzetét 1973-ban a *Tudományos és Műszaki Állami Bizottság* által szervezett bizottság tanulmányozta.